Turkish Studies
International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/3 Winter 2016, p. 77-92
DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9273
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi
Received/Geliş: 12.02.2016 **Accepted/Kabul:** 01.04.2016
Referees/Hakemler: Prof. Dr. Dursun DİLEK – Doç. Dr. Selahattin KAYMAKCI

This article was checked by iThenticate.

AFACAN ÇOCUK GÖZÜ DERGİSİ VE ÇOCUĞUN VATANDAŞ OLARAK EĞİTİMİ

Ramazan ALABAŞ[*] - S. Tunay KAMER[**]

ÖZET

Her toplumda dönemsel olarak farklı önem düzeyine sahip olsa da toplumsal hayatta istenilen özelliklere sahip olmaları arzulanan faydalı vatandaşların küçük yaşlardan itibaren bilgi, beceri ve değerler ile yetiştirilmesine çaba harcanmıştır. Bu çaba, ailede ve okulda yetişkinlerin doğrudan eğitme-öğretme faaliyetleri yanında farklı türden basılı, işitsel, görsel kaynaklar aracılığı ile bireyleri çepeçevre kuşatmaktadır. Bu basılı kaynaklardan birisi de farklı boyutları ile bireyin gelişimini amaçlayan ve güncellik ile bağlantılar kuran çocuk dergileridir.

Bu araştırmada ülkemizde 21 Haziran 1945 yılında yayın hayatına başlamış olan "Afacan Çocuk Gözü" adlı çocuk dergisinin tanıtımı yapılmış ve çocuk eğitimine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Tarihsel araştırma niteliğindeki bu araştırma tarama modelinin genel tarama çeşidinde yürütülmüştür. Derginin Ankara Milli Kütüphane'de bulunan bütün koleksiyonu ve özel sayıları nitel yaklaşımla incelenmiştir. Verilerin analizinde ise doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre "Afacan Çocuk Gözü" dergisinde erdemli davranış oluşturma ve iyi vatandaş yetiştirme konularına ağırlık verilmiştir. Yazılar görsellerle okuyucuya sunulmuş, kendilerinden beklenilen davranışların neler olduğunun bildirilmesi, Türklük bilinci ve içinde yaşanılan ülkeyi sevip koruma noktasında yoğunlaşan vatandaş yetiştirme düşüncesi ile hareket edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk dergisi, vatandaşlık eğitimi, çocuk eğitimi, kahramanlık, Vatan sevgisi,

[*] Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, El-mek: ramazanalabas@gmail.com
[**] Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, El-mek: tkamer@kastamonu.edu.tr

"AFACAN ÇOCUK GÖZÜ" MAGAZINE AND THE EDUCATION OF THE CHILD AS A CITIZEN

ABSTRACT

In each community, though having periodically different severity levels, efforts were made to train useful citizens with the necessary information, skills and values starting from an early age so that they can get the desired properties in the social life. This effort encompasses individuals through different types of printed, auditory and visual sources besides the direct education and teaching activities hold by the adults in the family and in schools. Among these printed sources are the Children's magazines that aim to improve individuals and to establish links with actuality through different perspectives.

The current research aimed to introduce a children's magazine named "Afacan Çocuk Gözü," which published first on 21 June 1945, and to examine its opinions on child education. Being a historical research in nature, this study has been conducted as general survey study among the survey study models. All the collections and special issues of the magazine, located in the National Library in Ankara, were analyzed with a qualitative approach. Document analysis method was used during the data analysis process.

According to the results obtained in the study, topics like creating virtuous behavior and raising good citizens has been manly focused on the "Afacan Çocuk Gözü" magazine. The articles were presented to the readers with the help of visual materials, and stressed out the expected behaviors from the readers and the idea of raising citizens with the Turkish consciousness who carry the responsibility of loving and protecting the country in which they live.

STRUCTURED ABSTRACT

Definitions for the notions of children and childhood vary according to the perspectives and practices that were shaped by the ideas of understanding childhood development. The idea that the beliefs regarding a child has undergone changes during historical process occupies an important place in perceiving childhood as a cultural fiction. Without a doubt, the most important transformation point in understanding the childhood is the acceptance of children as a separate "individual" from the adults. With the child's adoption of his/her self-presence, he/she has been surrounded with the specific objects, which may be in their fields of interests in every aspect of their life. In this context, while describing the process of the changes in the cultural fiction, all kinds of materials prepared for children are important sources. Children's magazines are among these materials that include educational and instructive features besides their entertaining feature.

The first children's magazine in the history is accepted to be the "*Leipziger Wochenblatt für Kinder*" magazine, published in 1722, and which includes stories, fables, natural science, letters and

representations. In 1788, Britain's first children's magazine *Juvenile Magazine* was printed. Moreover, *Mümeyyiz,* published in 1869 as a weekly newspaper supplement, emerges as the first Turkish children's magazine.

The main objective of this research is to introduce *Afacan Çocuk Gözü* magazine published, between the years 1945-1946, and to analyze it in terms of child education. To achieve the stated objective, answers to the questions "What are the main features of the *Afacan Çocuk Gözü* magazine?" and "What are the basic views of *Afacan Çocuk Gözü* magazine regarding children education?" were sought.

This kind of historical research has been carried out by descriptive approach. The research data was obtained from the 52 issues of the *Afacan Çocuk Gözü* magazine placed in the National Library in Ankara through the descriptive method. In the research, all the issues of the magazine published between the years December 1945- May 1946 and all the 6 special editions separately numbered from the magazine issues were examined. To analyze the data, document analysis method (documentary review) was used within the historical method. In analyzing the content in accordance with this understanding, categorizations and interpretations have been made according to the research questions. At the end of the analysis of the research findings, the findings are separated into two sub-headings including the main features of the *Afacan Çocuk Gözü* magazine and the basic opinions about the children's education in the *Afacan Çocuk Gözü* magazine.

The findings regarding the basic features of the *Afacan Çocuk Gözü* magazine include: The expression "Children's newspaper comes out on Thursdays" located on the upper right corner of the cover of the first issue, which began to be published on June 21, 1945. The date of publication located above of this statement. The magazine is published once a week on Thursdays. The expression "*Afacan Çocuk Gözü will also make holiday in the summer. Dear children, we became so tired for a year like you ...*" is given in the 52nd issue, published on May 13, 1946. Ankara National Library does not have any other issue after this one.

Afacan Çocuk Gözü magazine stated in their early publications that they would contribute to the modern children's literature by providing recent knowledge for the eyes of the children. The magazine gives the impression of concerning with being educational with presenting informative content while entertaining and considering the needs of "Modern children's literature" while doing that.

The texts of the magazine were examined in order to determine the basic views of the *Afacan Çocuk Gözü* magazine regarding child education. Result obtained from the document analysis yielded that the magazine mainly focusses on the themes of "creating virtuous behavior and good citizen training." These two basic views were categorized with the sub-themes including *diligence, heroic, patriotism*, *love for Republic and Atatürk*, *health information* and *educational-pedagogical issues*.

The concept of diligence was dealt by matching it with the themes patriotism and the position where the children will be in the future. Within the theme of Patriotism to reinforce the contents of civic

education, topics like the establishment of the country and how the country will be taken forward have come to the fore.

During the early years of the Republican period, M. Faruk Gürtunca, also being a teacher, showed great efforts in the field of magazine publishing. He has published the *Afacan Çocuk Gözü* magazine, which is not only a children periodical for entertainment but also informative feature in the forefront. The general policy, which is followed by the magazine, has been determined as "*look from the child's perspective to the world events*." To achieve this aim, besides providing information and pleasure of reading for readers, comments were given to the readers about what kind of behaviors are expected from them. The magazine also has mastered, the idea of raising the citizenship that include creating awareness of Turkishness, loving and protecting the country in which they live.

According to the results obtained in the study, it can be seen that the magazine is dominated by the idea of belonging to the homeland, nation and the commitment thought in the process of raising the child as a citizen. In this context, in the magazine, the citizenship concentrated on the concept of motherland and its territorial integrity focusing on spatial understanding and loyalty to a nation with an emphasis on community-based understanding. One conclusion of the study is that the magazine aimed to create a collective identity by means of developing national identity and gaining national values with the historical subjects and a number of historical narratives. One of the results regarding citizenship education shows that the heroic theme is processed with the examples of common heroes from the Turkish history and is also presented via heroic narratives from the world history. Although its frequency is comparatively low, the idea of raising healthy individuals is also addressed in the magazine. The magazine's educational-pedagogical dimension includes definition of the concepts and embodying concepts through illustrations.

Keywords: Child magazine, citizenship education, child education, heroism, patriotism

Giriş

Çocuk ve çocukluk kavramına yapılan tanımlamalar, çocukluk anlayışına ilişkin düşüncelerle geliştirilen bakış açıları ve uygulamalara göre değişiklik göstermektedir. Çocukluk anlayışında hakim olan görüşler, çocukluğu kültürel kurgu ve biyolojik temelli olarak ele almak eğilimde olmuştur (Cunningham, 1998:1195). Hangi tür yaklaşım kabul edilirse edilsin çocukluk algısını belirleyici ortak ya da evrensel kabullerin varlığı mümkün olmamıştır. Bu ortak kabullerin oluşmasındaki engellerin başında çocuğa yönelik geliştirilen imgeler ve dönemsel kategorileştirmedeki farklılıklar gelmektedir. Elkind'e (1999:31) göre tarihsel olarak baskın olan çocuk imgeleri egemen olan siyasal, toplumsal ve dinsel karakterlerden türetilmiştir. Dönemsel kategorileştirmedeki farlılıklar ise Franklin (1993:22) tarafından çocuklukla yetişkinlik arasındaki ayrım çizgisinin keyfi olarak çizilmesi şeklinde ifade edilmiştir.

Çocukluğun kültürel kurgu olarak ele alınmasında çocuğa ilişkin inanışların tarihsel süreçte değişiklikler geçirdiği fikri önemli yer tutmaktadır. Çocukluk anlayışındaki dönüşüm noktasından en önemlisi şüphesiz çocukların yetişkinlerden ayrı bir "birey" olarak kabul edilmesidir. Çocuğun

kendine özgü varlığının kabulüyle de hayatının her alanında ilgi alanına girebileceği düşünülen nesnelerle etrafı kuşatılmıştır. Bu bağlamda kültürel kurgu içerisindeki değişikliği betimlemede, çocuklar için hazırlanan her tür materyal önemli bir veri kaynağıdır. Bu materyallerden birisi de eğlendirici özelliği yanında eğitici ve öğretici özelliği de bulunan çocuk dergileridir.

Çocuk dergilerinin bireyin davranışını toplumsallaşma süreci içerisinde değiştirmeyi ya da şekillendirmeyi amaçlaması yani "*vatandaş yetiştirme projesinin yazılı aracı*" olarak neyi, nasıl, nerede, ne zaman yapması gerektiğini anlatan "bilgi ve nasihat"leri barındırabilmesi, onun doğrudan çocuklara seslenmesini gerekli kılmıştır. Çocuk dergileri barındırdıkları farklı türden yazılar ve çizimlerle okuyucuları açısından popüler eğlence kaynağı olması sebebiyle aktarılmak istenilen mesajların da hedef kitleye ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Dergilere eğiticilik özelliği açısından bakıldığında ise Oğuzkan'a (1997:283) göre çocuklar için yayımlanan gazete ve dergiler, ders kitapları ile güncel olaylar ve yeni meydana gelmiş olan gerçekliklerin arasında var olan kaçınılmaz boşluğu doldurmak açısından yararlıdır. Gelişli (2008) de çocuk dergilerinde yayımlanan yazıların genel amaçlarından ilkinin çocukların sosyal, kültürel ve duygusal yönden gelişimlerini sağlamak olduğunu belirtmektedir.

Çocuk dergileri, çocukların zihinsel ve dilsel gelişimi için de önemli birer araçtır. Bireye istenilen özellikleri kazandırma (etkili vatandaş yetiştirme) ya da zihinsel gelişimine yardımcı olma özelliğinden herhangi birisinin baskın olması ya da örtük olarak beceri kazandırmayı amaçlaması dergiden dergiye farklılıklar gösterebilmektedir. Bu farklılıklar da "doğrudan nasihatler" şeklinde eğitici-öğretici mesajları vermesi yanında çocuk edebiyatı ürünlerini içeren bazı türlerin dergilerde yer alması şeklinde eğitim tarihine katkılar sağlamaktadır.

Tarihsel süreçte bu katkı 1722'de çocuk dergisinin ilk örneği olarak da kabul edilen içeriğini hikayeler, fabllar, tabiat bilgisi, mektuplar, temsillerin oluşturduğu *Leipziger Wochenblatt für Kinder* adlı dergi ile başlamıştır. 1788'de ise İngiltere'nin ilk çocuk dergisi *Juvenile Magazine* basılmıştır. 1869 yılında bir gazetenin haftalık eki olarak basılan *Mümeyyiz* ise ilk Türk çocuk dergisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde bu tarihten 1950 yılına kadar tespit edilebilen çocuk dergisi sayısı 104'tür (Şimşek, 2002; Gurbetoğlu, 2006; Okay, 1999; Alpay,1980).

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren dünyada yaygınlık göstermeye başlayan çocuk dergileri, istenilen özelliklere sahip bireyleri yetiştirmede önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Çocuk dergileri aynı zamanda boş zaman etkinlikleri değerlendirme materyalleri olarak düşünüldüğünde hedef kitlesinin dışında da takip edildiği durumlar olmuştur. May'a (2010) göre kısmen kişilerin evde okumaları için tasarlanan okuma materyalleri çocuklar yanında evde okunmak suretiyle bütün aileyi de ilgilendirir ve bunlar ahlakî ve vatandaşlıkla ilgili mesajları taşır.

Süreli yayınlar en güncel bilgileri içermeleri sebebiyle kütüphane dermelerinin en önemli kaynakları arasında yer almaktadır (Güçlü ve Şanal, 2015:454). Dergiler, içinde bulunan zamanı canlı bir şekilde aktarmaları, yurt içindeki ve yurt dışındaki eğitimsel gelişmeleri bilim kamuoyuna aktarmaları nedeniyle önemli etkiye sahiptirler (Güçlü, 2015:367). Süreli yayınlardan birisi olan çocuk dergilerinin asıl hedef kitlesinin çocuklar olması sebebiyle yayımlandıkları dönemin çocuğa bakışını yansıtan önemli kaynak olma özelliği de vardır.

Problem

Bir toplumun eğitim ile ilgili geçirdiği aşamaların belirlenmesinde; tarihsel süreçte toplumu, dolayısıyla da sistemin bütün ögelerini etkileyen çeşitli fikirlerin ve bu fikirlere bağlı olarak ortaya çıkan uygulamaların değişik açılardan ele alınarak incelenmesi gerekir. Bu incelemelerde seçilen konunun farklı boyutlarının çeşitli kaynaklar kullanılarak derinlemesine irdelenmesi *zamanın isteklerinin neler olduğu*nun belirlenmesi açısından önemlidir. Eğitimin tarihsel süreçteki bu gelişim

çizgisini incelemek eğitim olgusu üzerinde yapılan araştırmalarda, tarihsel kökenleri belirleyebilmeye katkı sağlarken diğer alanlara (sanat, ekonomi, mimari vb.) da bakış açılarını zenginleştirici veriler sunmaktadır (Alabaş, 2014:16).

İçinde bulunulan dönemdeki hakim görüşlerin uygulanmaya konulması ve bu amaçla da çocuğun eğitilmesi düşüncesinde resmi programlar ve malzemeler (okullardaki dersler, ders kitapları vb.) yanında resmi olmayan programlar dahilinde çocuklara yönelik kimi uygulamalar ve eserler işe koşulmuştur. Bu eserler içerisinde yer alan çocuğa doğrudan seslenen çocuk dergileri aracılığı ile *zamanın isteklerinin neler olduğu* ortaya konulabilmektedir. Bu çerçevede bu araştırmanın problemini, 1945-1946 yılları arasında yayımlanan *Afacan Çocuk Gözü* adlı çocuk dergisinin incelenmesi oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın genel amacı, 1945-1946 yılları arasında yayımlanan *Afacan Çocuk Gözü* adlı derginin tanıtımı ve çocuk eğitimi açısından incelenmesidir. Bu genel amaca ulaşmak için, Afacan Çocuk Gözü dergisinin temel özellikleri nelerdir? ve Afacan Çocuk Gözü dergisinde çocuk eğitimine ilişkin temel görüşler nelerdir? sorularına cevap aranmıştır.

Son yıllarda artmış olmasına rağmen, ülkemizde çocuk dergilerinin tanıtımı ve derinlemesine incelenmesi üzerine yapılan çalışmalar istenilen seviyede değildir. Yayımlandıkları dönemde çocukluğa ilişkin algılar ve çocuk eğitimine dair uygulamalar hakkında fikirler veren çocuk dergileri "istenilen bireyi" yetiştirmede önemli bir araç olarak görülmeleri bakımından da incelemeye değerdir. Çeşitli dönemlerde yayımlanmış çocuk dergilerinin künye bilgileri, içeriklerinde hangi tür yazılara yer verdikleri ve içeriğinden hareketle amaçlarının ortaya konması yanında bu içeriklerin eğitim konusuyla bağlantısının tespit edilmesi eğitim tarihimiz açısından önemlidir. Ayrıca çocuk dergilerinin içeriklerinin belirlenmesi dönemin vatandaş yetiştirme anlayışının ortaya konulmasına da katkı sağlayacaktır.

Yöntem

Tarihsel araştırma niteliğindeki bu araştırma tarama modelinin genel tarama çeşidinde yürütülmüştür.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri *Afacan Çocuk Gözü* dergisinin Ankara Milli Kütüphane'de bulunan 52 sayısından tarama yöntemi ile elde edilmiştir. Araştırmada derginin Aralık 1945-Mayıs 1946 yıllarında yayımlanan bütün sayıları ve dergi sayılarından ayrı olarak numaralandırılan 6 özel sayının tamamı incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde tarihsel yöntem içinde yer alan doküman analizi (belgesel tarama) yöntemi kullanılmıştır. Kridel (tarihsiz)'e göre belgesel tarama, eğitim alanında arşiv araştırmalar ile eş anlamlı hale gelmekte ve belgesel tarama ile özel ve resmi kayıtlarla belgelerin kullanımı ve rolü ile ilgili konular ele alınmaktadır. Doküman inceleme, yoğun bir şekilde belirli bir içeriğe odaklanma veya uzun bir dönem boyunca değişim ve devamlılığı ölçümlemek için kullanılabilir (McCulloch, 2004:80). Bu bağlamda bu araştırmanın verilerinin analizinde eğitimsel içeriğe odaklanılmıştır. Doküman inceleme yöntemi yaygın bir şekilde yazılı belgeleri kategorize etmek, tahkik etmek, yorumlamak ve fiziksel kaynaklardaki kısıtlamaları tanımlamak için kullanılan tekniktir (Payne ve Payne, 2004:60). İçeriğin analiz edilmesinde bu anlayışa uygun olarak araştırma soruları doğrultusunda kategorize ve yorumlamalar yapılmıştır. Metinlerden doğrudan yapılan alıntılarda derginin sayı ve sayfa numarası parantez içerisinde belirtilmiştir. Örneğin "(22:15)" şeklinde gösterilen alıntı derginin 22. sayısının 15. sayfasını ifade etmektedir.

Bulgular

Araştırma verilerinin analizi sonucunda ulaşılan bulgular, Afacan Çocuk Gözü dergisinin temel özellikleri ve Afacan Çocuk Gözü dergisinde çocuk eğitimine ilişkin temel görüşler olmak üzere iki alt başlık halinde toplanmıştır.

Afacan Çocuk Gözü Dergisinin Temel Özellikleri

Bu başlık altında Afacan Çocuk Gözü dergisinin kimlik bilgileri, yayın serüveni, yazar kadrosu ve derginin amacı açıklanmıştır.

Derginin Kimlik Bilgileri

21 Haziran 1945 tarihinde yayım hayatına başlayan derginin ilk sayısının kapağında sağ üst köşede "Perşembe Günleri Çıkar Çocuk Gazetesi" ifadesi yer almaktadır. Her sayıda bu ifadenin üstünde yayımlandığı tarih yer almaktadır. Dergi kendisini yayıncının daha önceleri çıkartmış olduğu Çocuk Sesi ve Afacan Dergilerinin devamı niteliğinde olduğunu da belirtmiş, hatta derginin bazı sayılarında iç sayfalarda "*Yeni Afacan*" ismi geçmiştir. Dergide yer alan başyazıların sonunda "*Sizin Afacan*" ifadesi yer alırken bir sayıda da bir okuyucusunun gönderdiği şiirden aldığı "*Her zaman Sizin Afacan Çocuk Gözü, Çocuk Gözü*" mısrası yer almıştır. Görüldüğü gibi dergi isminde birlik sağlanamasa da derginin ilk sayısında dış kapakta büyük harflerle "Çocuk Gözü" ifadesi yer alırken ikinci sayıdan itibaren "Çocuk Gözü" ifadesinin önüne "Afacan" da eklenmiş, ancak Afacan kelimesinin puntosu daha küçük yazılmıştır. Buradan hareketle araştırmada derginin adı "Afacan Çocuk Gözü" olarak ifade edilmiştir.

Derginin ilk sayısında, yayım hayatına yeni başlayan bu derginin yayıncının daha önce yayımlamış olduğu "Afacan" adlı çocuk dergisinin yeni bir şekilde okuyucuya sunulduğu ifade edilmiştir. Dergiyi 10 kuruş gibi bir fiyatla okuyucuya satarken büyük fedakârlık hissi ile hareket edildiği belirtilmiş ve gösterilen ilgiden memnuniyet dile getirilmiştir. Derginin çıkışında belirtilen bu düşünceler okuyucu tarafından da olumlu karşılanmıştır. Derginin üçüncü sayısında Ankara Atatürk ve Gazi Lisesi'ndeki öğrenciler adına yazılan bir kutlama mektubunda Çocuk Sesi ve Afacan dergilerinin yayın hayatından kalkması dolayısıyla duydukları üzüntü ve dergiye duyulan özlemden bahsedilerek, güçlük ve engellerle karşılaşılmasına rağmen bu dergiyi yayınlamasından dolayı yayıncı kutlanılmıştır. Aynı sayıda yayın hayatına başlamasından dolayı aldığı kutlama mektuplarının fazlalığı okuyucuya bildirilmiştir. Derginin bazı sayılarında da okuyucuların dergiye yönelik memnuniyetlerini dile getiren yazılara ve şiirlere yer verilmiştir. Örneğin; Bursa'dan Yavuz adlı okuyucu dergiye olan sevgisini "*Çocuk Gözü güzel ad/Sen de onu oku tat/İçinde var romanları/Hafta hiç gelmesin dar*" (9:13), mısraları ile dile getirirken; Gelibolu'dan Kayıhan Ergüden'in gönderdiği şiirin ilk mısrası "*Sevgili Çocuk Gözü/Her bilginin bir özü/Çocukların tek sözü/Güzeldir Çocuk Gözü…*" (22:15) şeklinde başlamış; Arapkir'den A.Torik'in yazdığı şiirin ilk ve son mısrasında "*Perşembeyi beklerim/Büyük bir heyecanla/İsterim ki baş başa/Kalayım Afacanla…Sevgili kardeşlerim/Okuyunuz Afacan/Çünkü yalnız odur/Bize birer kardeş can."* ifadeleri yer almıştır.

Haftada bir Perşembe günleri yayımlanan dergi 13 Mayıs 1946 tarihli 52. sayısında "*Yaz aylarında Çocuk Gözü de tatil yapacak. Sevgili çocuklar, sizin gibi biz de bir yıldır çok yorulduk…*" ifadelerine yer vermiştir. Ankara Milli Kütüphane'de bu sayıdan sonra başka bir sayısına rastlanmamaktadır.

Dergi 26 sayıyı bir cilt olarak kabul etmiştir. Derginin cilt ve sayı bilgileri şu şekildedir:

Tablo 1: Afacan Çocuk Gözü Dergisinin Cilt ve Sayı Bilgileri

	Sayı	**Tarih**
1. Cilt	1-26	21 Haziran 1945-13 Aralık 1945
2. Cilt	27-52	20 Aralık 1945-13 Mayıs 1946

Dergi sayfa numaralandırılmasına dış kapak da dahil edilmiş, her bir sayı 16 sayfa olarak basılmıştır. Derginin her bir sayısı 10 Kuruş'tan satılmıştır. Ayrıca dergi abonelik sistemi ile de satışını yapmış, abonelik bedelini ise seneliği (52 sayı) 500 Kuruş, altı aylık (26 Sayı) 250 Kuruş olarak belirlemiştir. Dergi satış rakamını 26. sayıda 20-30 bin olarak belirtmiştir.

Dergi sayılarına dahil olmayan ve dergiden ayrı satılan özel sayılar da vermiştir. Bu özel sayılar dergi kapağında "Çocuk Gözü Özel Sayı No:1,2,3…" şeklinde isimlendirilmiştir. Tanesi 15 kuruştan satılan bu özel sayıların ilki 1945 yılı Ağustos ayında yayın hayatına başlamıştır. Bu özel sayıların her ay yayımlanacağını belirtilmiş, ancak 4. sayısına kadar aylık düzenli yayımlanabilmiş, 5. sayısı bir ay gecikme ile Ocak 1946'da yayımlanmıştır. Derginin 13 Mayıs 1946 sayısında ise 7. sayısının çıkacağı belirtilmiştir. Dergi özel sayıları, normal sayılardan daha fazla sayfa sayına sahip olup (örneğin 1. özel sayı 36 sayfa) içeriğinde hikaye vb. çeviri yazıları, roman ve çizgi roman türünde yazılar yer almaktadır.

Döneminde büyük sıkıntı olan kağıt yokluğu derginin de gündeminde olmuş, 26. sayıda "*kağıt yokluğuna uğramadan*" bu kadar sayının yayımlanması başarı olarak görülmüştür. Hatta bulmaca kazananların isimlerine dergi sayfalarında yer verme uygulaması "s*ayfa kaybı*" olarak değerlendirilmiş, derginin almış olduğu bulmaca kazananların isimlerine dergi sayfalarında yer vermeme kararı "sayfa kaybını" önlediği için "iyi bir yöntem" olarak dile getirilmiştir.

Derginin Sahibi ve Genel Müdürlüğünü M. Faruk Gürtunca yürütmüştür. Derginin İdare Merkezi "Ankara Caddesi No:72- İstanbul Ülkü Kitap Yurdu" olarak belirtilmiştir. Dergi Ülkü Basımevi'nde basılmıştır.

Dergide yer alan içerikte çocuklara yönelik hikaye, resimli manzume, resimli roman masal, bilmece-bulmaca, bilgilendirici metinler, şiir, fıkra, çeviri eserler, oyunlar, karikatür, haber, reklam ve okuyucu yazıları yer almaktadır. Okuyucu yazıları yanında okuyuculardan gelen bazı mektuplar da dergide yayımlanmıştır.

Dergide yer alan reklam ve tanıtım yazılarının çoğunluğu dergi sahibinin diğer yayınlarına yönelik olup bu reklamlar "Çocuk Gözü Özel Sayısı, Çocuk Sesi Ansiklopedisi, Ev Kadın Dergisi'dir. Ayrıca dergide bir polisiye romana ait reklam da yer almıştır. Görüldüğü gibi dergi reklamları kitaplar üzerinedir. Ayrıca bir banka reklamı da örtük bir şekilde KREDİ-YAPI adıyla İstanbul'da açılan bir bankanın hesap açtıranlar arasından yapacağı çekiliş ile ev hediyesine dergi hesap açarak katılması ve hediyenin dergiye isabet etmesi durumunda okuyuculardan bilmeceleri çözenler arasından birine bu hediyeyi vereceğini vaat etmesi şeklinde yer almıştır.

Dergide yer alan bulmacalarda okuyucularına hediyeler de verilmiştir. Dergi bu amaçla ilk sayılarında bulmaca yarışması düzenlemiş, Milli Piyango bileti, hikaye kitabı vb. armağanlar verilmiştir. İkinci cilde başladığı 27. sayıdan itibaren ise bulmacayı doğru cevaplayanlar arasında yapılan çekiliş sonucunda kazanamayanların üzüldüğünü, doğru yapan herkese de hediye veremeyeceği için hediye verme uygulamasını sonlandırmıştır.

Derginin ilk sayılarında yer alan bulmacalardan kazananlardan anlaşıldığına göre, derginin ülke çapında birçok il ve ilçeye ulaştığı söylenebilir. Bu yerlerden bazıları şunlardır: Uşak, İstanbul, Ankara, Söke, İzmir, Bursa, Elazığ, Kütahya, İzmit, Aydın, Adapazarı, Havza, Balıkesir, Bilecik, Niğde, Amasya, Çanakkale, Gaziantep, Eskişehir, Çankırı, Isparta, Eğridir, Erzurum, Kırıkkale, Adana, Çorlu, Uzunköprü, İzmir, Kayseri, Gelibolu, Kars, Urfa, Sivas, Alpulu, Mustafa Kemalpaşa, Bolu, Antakya, Edirne, Hendek, Yozgat, Zonguldak, Manisa, Bandırma, Uzunköprü, Edremit, Babaeski, Çarşamba, Ceyhan, Tokat, Pendik, Kula, Yalova, Kırkağaç, Malatya, Trabzon, Babaeski, Nazilli, Kastamonu, Merzifon, Aydın, Tire, Aksaray, Keşan, Hereke, Ayvalık ve Siirt.

Derginin Yazar Kadrosu

Derginin yazar kadrosu içerisinde başta sahibi M. Faruk Gürtunca olmak üzere şu isimler yer almıştır: Servet İmre, Rıza Çavdarlı, T. Aydın, Zehra Umar, Türkan Aydın, Reşad Ekrem Koçu, Celal Sıtkı Gürler, Ş. Balcıoğlu, Râná Varan, Mahmut Atilâ Aykut, Burhan Topaloğlu, Tuğrul Tuna, Mahmut Şevket Beşinci, Yusuf Kılıç, Nurhilal Güzel, Ertuğrul Şevket, Güner Değer, Mediha Ay, Nebehat Akyüzalp.

Dergide çizer olarak Avni Ekener, Münif Fehim, Suavi Süalp, Bedri Koraman isimleri ile Ferruh imzası görülmektedir.

Derginin Amacı

Afacan Çocuk Gözü dergisi ortaya çıkışında modern çocuk edebiyatına, en yeni bilgilerle çocukların gözlerinin Dünya'ya bakacağına ve yeni bilgiler sunacağını belirtmiştir. Çocukları eğlendirerek bilgilendirici türde içeriğe yer vereceği bunu yaparken de "modern çocuk edebiyatı"nın gereklerinden hareket edildiğini belirtmesi derginin eğitimsel olma kaygısını da taşıdığını düşündürmektedir. Derginin ilk sayısında bu durum şu şekilde belirtilmiştir:

> *"Sevgili Arkadaşlarım,*
>
> *Bugün elinize geçen bu dergi "Afacan"ınızın yepyeni biçimle, yepyeni yazılarla, modern çocuk edebiyatının en ileri varlığı ile çıkan bir sayısıdır.*
>
> *Buradan çocuk gözleriniz dünyaya bakacak, en yeni bilgilere bu derginiz pencere olacak, bir zamanlar yalnız gülünçlü yazılarla çıkan "Afacan"ınız işte böylece olayları hiç gözden kaçırmayacaktır."* (1:2)

Derginin bilgilendirici olma yönünde belirlediği amacın okuyucularında gerçekleştiği söylenebilir. Örneğin Ahmet Nadir Caner isimli bir okuyucunun derginin 4. sayısında yayımlanan Çocuk Gözü'ne başlıklı şiirin ilk dörtlüğü "*Bilgili ve çalışkan\Yetiştirir bizleri,\Onun sonsuz sevgisi\Dolduruyor kalpleri*" şeklinde başlamakta; Eskişehir'den Ahmet adlı okuyucusunun 9. sayıda yayımlanan şiirin ilk dörtlüğü "*Tek bir gayen bu olsun/Oku çocuk gözünü/Kafan bilgiyle dolsun/Dinleme il sözünü*" dizeleri ile başlamaktadır.

Afacan Çocuk Gözü Dergisinde Çocuk Eğitimine İlişkin Temel Görüşler

Bu başlık altında Afacan Çocuk Gözü dergisinin çocuk eğitimine ilişkin görüşleri irdelenmiştir. Bu amaçla dergide yer alan metinlerin incelenmesiyle yapılan doküman analizi sonucunda çocuk eğitimine ilişkin görüşlerin "erdemli davranış oluşturma ve iyi vatandaş yetiştirme" konularına yoğunlaştığı görülmektedir. Bu iki temel görüşün ele alındığı alt başlıklar ise "çalışkanlık, kahramanlık, vatan sevgisi, Cumhuriyet ve Atatürk sevgisi, sağlık bilgisi ve eğitici-öğretici konuların okuyucuya sunulması" şeklinde kategorize edilmiştir.

Çalışkanlık

Dergide çalışkan olma fikri hem bireysel olarak hem de ülke açısından gerekli olduğu anlayışı ile ele alınmıştır. Bireysel başarıyı öğütleyen anlatımlarda zekanın önemine vurgu yapılmıştır. Örneğin "*Dünyada her şey insanın çalışkanlığı zekası ile olur*" (7:14) şeklinde okuyucularına seslenen dergi, "*Hayat kavgasında sizin de savunma aracınız zekanızdır. Onu işletmeye bakınız*" (8:8) sözleri ile de kullanım alanı belirtilerek somutlaştırılmıştır.

Çalışkanlık teması bireysel başarı yanında ülke için de gerekli olduğunun yapıldığı anlatımlarda gelecekte ülke içerisinde yer alacakları konumlar ve vatan sevgisi ile eşleştirilerek bahsedilmiştir. Örneğin okuyuculara "*Sevgili çocuklar, yarın siz de büyüyeceksiniz. Siz de memleket için çalışacak, büyük adamlar olacaksınız*" şeklinde seslenilmiş, içinde yaşanılan toplumu ve yönetim biçimi olarak kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni sevme çalışkanlıkla ele alınarak çocuklardan çalışkan olmaları şu sözlerle istenmiştir: *"…O halde çok çalışınız. Halkınızı, milletinizi, Cumhuriyeti seviniz. Cumhuriyet yurtta çok işler başardı. Yarın da yurdu daha ileri götüren büyükler siz olacaksınız.*"

Kahramanlık

Dergide "*tarihinden kahramanlık dersi alan milletlerin toprağı hiçbir zaman düşman istilasına uğramaz*" görüşünü savunulmuş (31:4), bu amaçla da bilgilendirici metinler yanında Türk tarihinin kahramanlık öykülerine sayfalarında yer vermiştir. Derginin hemen hemen her sayısında yer alan "İstanbul'u Nasıl Aldık" başlıklı R. Ekrem Koçu'nun yazdığı ve Münif Fehim'in resimlediği İstanbul'un fethini anlatan yazı dizisi önemli yer tutarken; dergi tarafından "Büyük Milli Deniz Romanı" olarak adlandırılan Akdeniz'de Türk Bayrağı başlıklı sürekli romanda Türklerin Akdeniz'de kazandığı zaferler ve kahramanlık dolu hikayeleri dikkat çekmektedir.

Dergide okuyuculara kahramanlık duygularını kazandırmak için masallardan da yararlanılmıştır. Her milletin geçmişten gelen dev, peri, Tanrı ve büyük kahramanlık masalları olduğu belirtilmiş, bunların eski dinlerin ve inanışların kökenini oluşturduğu ifade edilmiştir. Masallar "mitoloji" olarak da adlandırılarak Yunan mitolojisinin Avrupalı yazarlara esin kaynağı olduğu dile getirilmiştir. "Eros ile Psyche Gök Çocukları" ve "Güzel Atalanta" başlıklarıyla Eski Yunan ve Ege masallarından örnekler okuyuculara sunulmuştur. Masallarla kahramanlık duygusunun kazandırılmaya çalışılmış olması ise Nibelungenlerin Hazinesi başlıklı masalın başında "*Eski masallar bize binlerce tatlı maceraları anlatır. Eğer kulağınızı bu masallara çevirmek zahmetinde bulunursanız, bu eski zaman kahramanlarının yiğitliklerini dinlersiniz*." ifadesi ile dile getirilmiştir (1:6).

Kahramanlık temasının ele alındığı çizgi romanlarda ise II. Dünya Savaşı'ndan özellikle Amerikalı örnek kahramanlar ve kahramanlık hikayeleri göze çarpmaktadır. Dergide, II. Dünya Savaşı "bugünkü Dünya savaşları ve Yeni harp" olarak nitelendirilmiş, deniz, kara ve havada kahramanlıklar konu olarak seçilmiştir. Örneğin; "Yardımcı Gemiler" başlıklı resimli yazıda "*Bu harbin en büyük savaşlarından biri Guam adasında geçmişti. Düşmanın eline geçen bu adayı kurtarmak için Amerikalılar büyük bir savaşa giriştiler. Küçük bir motora binen öncü kuvvetler kıyıya ateş açarak ilerlediler*" (1:14) ifadelerine yer verilirken; Saipan başlıklı çizgi romanda Kuzey Mariana Adaları içerisinde yer alan Saipan Adalarında Amerikanların Japonlara karşı kazandığı savaş (1:16) konu edilmiştir.

Vatan Sevgisi

Vatan sevgisi temasının işlenmesinde Cumhuriyet tarihimiz açısından önemli günlerin yıldönümleri araç olarak kullanılmıştır. Örneğin; 30 Ağustos'un yıl dönümünde yayımlanan sayıda,

İstiklal Savaşı'ndan Sakarya Meydan Muharebesi'nden Türk ordularının 9 Eylül 1922 İzmir'e girişine kadar olan olaylar kronolojik olarak anlatılmış ve aşağıdaki mısralarla yazı sonlandırılmıştır:

Ey zafer aslanı! Ey kahraman asker, ey Atam,
Duyduğum hisleri mısrala yazıp anlatamam.
Ne zaman gözlerimiz Dumlupınar'dan kalksa,
İzmir'in ufkuna bir lahza derinden baksa,
Görürüz gösteriyorken seni parlak denizi,
-Ordular! İlk hedefimdir dediğin Akdeniz'i!

Bir sonraki sayıda ise vatan sevgisi İzmir'in kurtuluşu üzerinden ele alınmış "İzmir'in Kurtuluş Bayramı 9 Eylül" başlıklı yazıda "*Göz yaşları dökme ey yaslı anne/Güzel günler kucak açıyor sana/Sür ak saçlarının teline kına!/Akdeniz, Akdeniz köpürüp şahlan/Zulüm zincirinden kurtuldu vatan."* mısralarına yer verilmiştir.

Dergide vatan sevgisi, bayrak sevgisi ile de ilişkilendirilmiştir. Örneğin "Bayrak Sevgisi" başlıklı hikayede kasabadan gelen bir köylünün "*Düşman nerede ise kasabaya girecek*" haberinden sonra okulunu terk etmeyen öğrencilerden Ali'nin ceketinin içine Türk bayrağını saklaması ve bayrağı düşman eline bırakmamak için kaçmak isterken öldürülmesi etkileyici bir dille anlatılmış, Ali "*Bayrak sevgisini her sevgiden üstün tutan bir Türk çocuğu gibi onu korumak uğrunda şerefle öldü*" şeklinde ifade edilmiştir (23:6,14).

Cumhuriyet ve Atatürk Sevgisi

Vatan sevgisi, birlikte yaşanılan milleti sevmek yanında, rejim olarak kabul edilen Cumhuriyet'in sevilmesi ile ilişkilendirilerek ele alınmış (19:8), İstiklal Savaşı sonrası Cumhuriyet'in ilanı ile ülkenin ileri seviyeye geldiği fikri üzerinde durulmuştur. Dergide, Cumhuriyet sevgisi yönetim biçimi olma ve ülkeye kazandırdıkları açısından ele alınmıştır. Örneğin derginin 19. sayısında "*Cumhuriyet, Türk yurdunu zalim padişahların elinden kurtarmış; halkı, halk için, halkın idaresine bırakmıştır. Millet Cumhuriyette kendi içinden seçtiği adamlar tarafında yönetilir.*" ifadelerine yer verilmiş; 48. sayıda 19 Mayıs gününün "*Türklüğün daima ileriye, yeniye, güzele, doğruya gitmeye başladığı önemli günlerden*" biri olduğu belirtilerek 19 Mayısla gelen Cumhuriyet kazanımları şu şekilde belirtilmiştir (48:4):

a) *Türkiye bütün milletler arasında haklı yerini almış, bütün dünyanın sevgi ve saygısını toplamış, Türkiye gerilikten kurtularak medeni milletler seviyesine yükselmiştir.*
b) *Eve kapanan kadına hürriyetini vermiş, eşit vatandaşlığı sağlamıştır.*
c) *Ülke elektrik, yol ve köprülere kavuşmuş, ulaşımda tren, otobüs, otomobil ve uçak kullanılmaya başlanmıştır.*
d) *Halkın tamamı okuryazar hale gelmiştir.*
e) *Modern okullar ve statlar yapılmıştır.*

Dergide Cumhuriyet sevgisinin okuyucularda yerleşmesi için çocukların sevdiği kahramanların da işin içine katıldığı görülmektedir. Daha önceleri yayımlanan Afacan dergisinde yer alan "Pire Nuri ve Zengibar"ın maceraları okuyuculardan gelen yoğun istek üzerine Çocuk Gözü dergisinde de yer almaya başlamıştır. Dergide "Pire Nuri ve Zengibar"ın maceraları ilk olarak Cumhuriyet sevgisi teması ile görülmeye başlanmış[1], 21. sayıda nesir türünde ve birkaç resim ile

[1] Mahmut Şevket Beşinci tarafından yazılan Pire Nuri'nin maceraları 21-26. sayılarda (Pire Nuri Cumhuriyet Bayramı'nda: Sayı 21-22, Pire Nuri Tilki Avında: Sayı 23-24, Pire Nuri Karaborsacıların Peşinde: Sayı 25-26 başlıkları ile) nesir türünde ve birkaç resim ile birlikte dergide yer almıştır. 27. sayıdan itibaren derginin arka kapağında baloncuk içerisinde konuşmaların yer aldığı renkli çizgi roman şeklinde ve her hafta farklı bir maceranın işlendiği "Pire Nuri'nin Yaramazlıkları" başlığıyla, 29. sayıda "Pire Nuri ile Zengibar" başlığıyla, 31. sayıda ise Zengibar Rengivar'a dönüşerek "Pire Nuri ile Rengivar" başlığı ile yayınlanmıştır.

"Pire Nuri Cumhuriyet Bayramında" başlığı ile Pire Nuri ve Zengibar'ın İstanbul'dan Ankara'da yapılan Cumhuriyet Bayramı kutlamalarını izlemeye gidişleri ve Ankara'daki maceralarını konu almaktadır.

Dergide Atatürk sevgisi ve ülkenin Atatürk'ten aldığı kuvvet göze çarpan bir diğer özelliktir. Örneğin derginin 19. sayısında "*Cumhuriyette ilk Başkan Atatürk'tü. Şimdi İnönü'dür.*" denilmiş, 10 Kasım sayısında ise "*Atatürk daima içimizde yaşamakta, bize yapılacak devrimler için daima kuvvet vermektedir. 10 Kasım günleri, bizim matemimiz olduğu kadar, Atatürk'e layık insanlar olmak için yeniden AND içtiğimiz günlerdir.*" (20:8) ifadesine yer verilmiştir.

Sağlık Bilgisi

Dergide üzerinde az da olsa durulan konulardan birisi sağlıklı nesiller yetiştirmedir. Bu amaçla sağlıkla ilgili bilgilendirici bazı yazılara ve öğütlere yer verilmiştir. Örneğin; uyku hakkında "*İnsana lazım olan uykuyu seviniz. Uyku hayatla olan bilgimizi düzene sokar. Dimağımız, biz uyku uyurken rahatlık içindedir.*" ifadelerine yer verilmiş, uzun günlerde çocuklara gündüz uykusu önerilmiştir (29:8).

Sağlık konusu içinde değerlendirilebilecek bir diğer tema da dergide nüfus konusuna verilen önemdir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında büyük önem verilen fazla nüfuslu bir millet olma fikri, dergide 21 Ekim 1945 yılında yapılan nüfus sayımı dolayısıyla yer almıştır. Dergide nüfus artışının önemi devletin ilerlemesi ile eşdeğer olarak ele alınmış "*İlerleyen ve ilerlemek isteyen her memleket, her şeyden evvel rakamlara değer verir.*" cümleleri ile başlayan "Yurtta Genel Sayım" başlıklı bir yazıda ülkede nüfus konusuna verilen önem "*Şimdiye kadar yapılan bütün sayımlarda, Türk milletinin eksilmeyip arttığı öğrenilmiştir. Bu son sayımda da aynı neticenin elde edileceğine şüphe yoktur*." ifadeleri ile belirtilmiştir. Nüfus sayımına katılma konusunda çocuk okuyuculardan da yardım istenmiş, bu amaçla dergide şu ifadelere yer verilmiştir (18:8): "…*bu memleket ve millet işine hepimiz değeri oldu kadar önem vermemiz, doğmuş herhangi bir kimseyi sayımda gizlememiz lazımdır. Aksi halde, elde ettiği buğdayı toprağa gömen bir çiftçi, memleketin karnını doyurması işinde ne kadar kötü hareket ediyorsa, yaşayan bir insanı, yaşamamış gibi gösteren bir başka insan da memleket nüfusu için aynı derecede kötü hareket etmektedir*."

Eğitici-Öğretici Konular

Dergide, okuma sevgisini geliştirici, tarih ve coğrafyaya ait bilgilendirici yazılar ve resim öğretimi gibi eğitici kaygı taşıyan içeriklere yer verilmiştir.

Bazı yazılarda öğretici unsurlar daha da baskın görünmektedir. Bu öğretici unsurlarda kavramların tanımlanması, görselleştirilerek somutlaştırılması, örneklendirilmesi vb. yaklaşımlar kullanılmıştır. Örneğin; tarih ele alındığında, dergide tarihte geçen devirlerin ilk çağlar, orta çağlar, yeni çağlar ve yakın çağlar olmak üzere dört döneme ayrıldığı belirtilmiştir. Tarihte belge bırakmanın gerekliliği ilk çağlarda belge bırakılmadığı örneğinden hareketle "*İnsan hayatında bir çok zamanlar vesika bırakılmadan geçmiştir. Bu zamana "tarih öncesi zamanlar*" *denir. Bu devirler mamotların yaşadığı çağlar, ilk insanların mağara hayatı bu devre rastlar."* ifadeleri ile dile getirilmiştir (17:8). Tarih ile ilgili bilgilendirici metinler resimlendirilerek de okuyuculara sunulmuş böylece ilgi ve akılda kalıcılık sağlanmaya çalışılmıştır. Tarih konularının sunumu ile aynı zamanda okuyucuların "geçmişten kıvanç" duymaları amaçlanmıştır (26:4;27:3).

Coğrafyaya ait bilgiler ise hem çocuğun vatanını tanıması ve böylece vatan sevgisi ile bütünleştirme hem de bilgilendirici metinlerle bir takım coğrafi bilgilerin okuyuculara sunulması şeklindedir. Örneğin; bilgilendirici metinlerle "Ay Niçin Her Zaman Aynı Şekilde Görünmez?" başlığı altında ayın safhaları anlatılmış (15:5), Bunu Siz de Biliyor musunuz?" başlığı altında Dünya'nın şekli (20:13), "Merihte Kar" başlığı altında Dünya dışında da karların varlığı (29:4),

"Güneş Makinesi" başlığı altında Güneş enerjisinden yararlanma (29:4), Bazı Su Kaynakları Niçin Her Vakit Akmaz da Zaman Zaman Kesilir?" başlığı altında su kaynakları (38:5) anlatılmıştır. İsviçre, Bolivya, Salvador, Kolombiya, Alaska Kuzey Amerika tanıtılan ülkelerden bazıları olmuştur.

Dergide hayvanların yaşamı ve hayvanlara ilişki bazı ansiklopedik bilgilerin ilgi çekici görsellerle okuyucuya sunulduğu görülmektedir. Bu amaçla derginin ilk sayılarından itibaren "Hayvanlar Niçin Bağırır?, Hayvanlar da Güler, Hayvanlar Uyurken, Oyuncu Hayvanlar vb. başlıkları altında hayvanlarla ilgili bilgiler okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca okuyucuda hayvan sevgisi oluşturma da amaçlanmış, derginin 28. sayısında "*Hayvanlara karşı duyulan çocuk sevgisi dünyanın en saf sevgisidir.*" ifadelerine yer verilmiştir.

Dergide ayrıca "Bunları biliyor musunuz? Bunlara siz de şaştınız mı?" vb. başlıklar altında eğitici öğretici nitelik içerisinde değerlendirilebilecek ansiklopedik bilgilere yer verilmiştir. Örneğin derginin 4. ve 5. sayısında kış günlerinde Kuzeybatı Avrupa'nın sıcak olma nedenleri, akıntı ve dalga kavramları, Mısır Piramitleri, yüzen köprüler, tavuk kümesine konulması gerekenler, kâğıdın icadı, televizyonun ve feribotun ne olduğu örneklerle anlatılmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Cumhuriyet Dönemi'nde çocuk eğitiminde görülen özellikleri, Haziran 1945-Mayıs 1946 yılları arasında 52 sayı yayımlanan "Afacan Çocuk Gözü" adlı çocuk dergisi ve bu derginin özel sayıları üzerinden incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, öncelikle derginin temel özellikleri tanıtılmış, daha sonra derginin çocuk eğitimine ilişkin görüşleri tespit edilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında çocuk dergiciliği alanında büyük çabaları bulunan öğretmen kökenli M. Faruk Gürtunca tarafından çıkarılan Afacan Çocuk Gözü dergisi bilgilendirme özelliği ön planda olan eğlendirici türde çocuklar için hazırlanmış süreli bir çocuk yayınıdır. Derginin izlemiş olduğu genel politika ise "*dünyadaki olaylara çocuk gözünden bakmak*" olarak belirlenmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için okuyuculara okuma zevki kazandırma ve bilgi edindirme yanında nasihatlerde bulunulmuş, kendilerinden beklenilen davranışların neler olduğu bildirilmiştir. Dergide okuyucuda Türklük bilinci oluşturma ve içinde yaşanılan ülkeyi sevip koruma noktasında yoğunlaşan vatandaş yetiştirme düşüncesi hakim olmuştur.

Araştırmamızda ulaşılan sonuçlara göre Afacan Çocuk Gözü adlı dergide çocuk eğitiminin boyutları olarak vatandaşlık eğitimi ön plana çıkmakta, daha sonra sırası ile çocuk sağlığı ve nüfus politikaları ile öğretime ilişkin konular yer almaktadır. Vatandaşlık eğitimi boyutunda ise ülke için çalışma, kahramanlık duygusu, vatan ve Cumhuriyet sevgisi temaları yer almaktadır.

Dergide çocuğun vatandaş olarak yetiştirilmesinde vatan ve millete bağlılık ile aidiyet fikrinin hakim olduğu görülmektedir. Bu bağlamda dergide yer alan vatandaşlık, vatan kavramı ile toprak bütünlüğüne vurgu yapan mekansal anlayış ile bir millete bağlılık ve ait olmaya vurgu yapan topluluk temelli anlayış etrafında şekillenmiştir. Topluluk temelli vatandaşlık anlayışını "vatandaş temelli cumhuriyetçi" olarak tanımlayan Oldfield'e (2008) göre topluluk veya cumhuriyet onu tehdit edeceklere karşı savunulmalı, topluluk kuşaklar arası sürekliliği sağlamalıdır. Bu görüşe uygun olarak dergide, okul müfredat programlarını destekleyici nitelikte Cumhuriyet rejiminin korunması ve sürekliliğinin sağlanması öğütlenmiştir. Ülkemizde uygulanmakta olan İlk Okul Programı'na göre Cumhuriyete, inkılaplara ve sisteme sadık iyi vatandaşlar yetiştirmek amaçtır (Akpınar ve Kaymakcı, 2012:607). Zaten vatandaş temelli cumhuriyetçi düşünce, vaat etmiş olduğu ahlaki eylem düzeyi, insani bilinç, varlık ve yaşam biçimine ulaşmak için bu düşüncelere uygun eğitilmelerini gerekli görür (Oldfield, 2008:103-104).

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan bir diğeri de çalışkanlık temasının bireysel başarı yanında ülkenin kalkınması için gerekli görülen bir özellik olmasıdır. Çalışkanlık kavramı çocukların gelecekte ülke içerisinde yer alacakları konumlar ve vatan sevgisi ile eşleştirilerek ele alınmıştır. Benzer şekilde Gürdal (2004) araştırmasında aynı dönemde yayın hayatında olan Doğan Kardeş dergisinin çizdiği çocukluk imgesinin kolektif bütünlük içinde uyumlu, çalışkan, sorumlu, başarılı ve akıllı olarak ortak hayat pratiklerini yerine getiren iyi bir çocuk, iyi bir vatandaş olma esasında kurgulandığını sonucuna ulaşmıştır (sf.427-428). Akbayrak (2014) da çalışmasında erken Cumhuriyet Dönemi'nde yayımlanmış süreli çocuk yayınlarında yurdun iyiliği için çocuklara çalışkan olma öğüdünün verilmesinin gerekli görüldüğü sonucuna varmıştır (sf.125).

Dergide yer alan çocuk eğitiminde vatan sevgisi temasında ülkenin kuruluşu ve ülkenin nasıl ileri götürüleceği üzerine vatandaşlık eğitimini pekiştirici içerikler ön plandadır. Bu, Terkan'ın (2009) Türkiye'deki popüler çocuk dergilerinde egemen söylemlerin kuruluşu ile ilgili yaptığı çalışmasının Afacan Çocuk Gözü dergisinin ilk sayılarını incelediği bölümde vardığı "genel olarak hikayelerle Türk Milleti olarak "biz"in oluşturulduğu" sonucu ile benzerdir. Dergide, vatan sevgisi temasının işlenmesinde Cumhuriyet tarihimiz açısından önemli günlerin yıldönümleri, milletin bağımsızlığı, yönetimde temsiliyet fikri ele alınmıştır. Vatan sevgisi bayrak sevgisi ile de ilişkilendirilmiş, Atatürk'e sevgi duyulması istenilerek okuyuculara milli aidiyet duygusu verilmiştir. Alabaş'ın (2014) Cumhuriyet Dönemi çocuk dergileri üzerine incelemelerde bulunduğu çalışmasında da millet olma ve Türklük bilinci, çocuk dergilerinin bireye kazandırmada üzerinde birleştikleri ortak unsurlar olmuştur. Benzer şekilde Caymaz (2008) da araştırmasında milli aidiyet duygusunun Türkiye'de 1940'lı yıllarda okutulan vatandaşlık ders kitaplarında Türklük hakkında aşırı güven duygusu verilerek aşılandığı şeklinde bir sonuca varmıştır.

Araştırmada ulaşılan sonuçlardan birisi de derginin tarih konularını ele aldığı metinlerle kolektif kimlik oluşturmaya yönelik olarak milli kimliğin geliştirilmesi ve milli değerlerin kazandırılmasını amaçlanmış olmasıdır. Bu amaç içerisinde yönetim biçimi (Dergide yer alan ifade ile çocukların "*belki de bir çeyrek asır, belki 30-35 yıl sonra bir milletvekili olacak belki de Kamutayda bir cumhurbaşkanı seçilebilecek*"leri anlatımı ile) ve bayrak yer almıştır. Pamuk (2014:63) da kolektif kimlik olarak Türk milli kimliğinin inşasında Atatürk'ün kişiliği ile Milli marş, bayrak, TBMM, cumhurbaşkanının devlet temsiliyeti ve misak-ı millinin simgeler sistemini oluşturduğunu belirtmektedir.

Araştırmada vatandaşlık eğitimi boyutunda ulaşılan sonuçlardan birisi de kahramanlık temasının Türk tarihinden ortak kahramanların örneklerle işlenmesi, Dünya tarihinden de kahramanlık hikayelerine yer verilmesi şeklinde kendisini göstermesidir. II. Dünya Savaşı'nın siyasi ve sosyal etkisi ile de özellikle çizgi roman türündeki içerikte Amerikalı kahramanlar ve kahramanlık hikayeleri göze çarpmaktadır.

Dergide sıklığı az olmakla birlikte yetiştirilmek istenilen bireyin sağlıklı olması fikri elde edilen sonuçlardan birisidir. Sağlık konusu bireysel olarak sağlıklı olma yanında ülkenin nüfusa vermesi gereken önem şeklinde ele alınmıştır.

Derginin eğitici-öğretici boyutunda ise kavramların tanımlanması, görselleştirilerek somutlaştırılması yer almaktadır. Şimşek'e (2001) göre çocukların ilgisini çekecek görsel malzeme kullanma çocuk dergilerini eğitim konusunda değerli kılan hususlardan birisidir. Afacan Çocuk gözü dergisinde görselleştirme yanında örneklendirmelerin yapılması da göze çarpmakta, ayrıca bazı ansiklopedik bilgilerin okuyucuya sunulması yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Akbayrak, K. (2014). *Erken Cumhuriyet Döneminde Sosyalleşme Aracı Olarak Çocuk Dergileri. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Ankara Üniversitesi EBE. Ankara.

Akpınar, M. ve Kaymakcı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:20, No:2, ss.605-626.

Alabaş, R. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim ve Tarih Anlayışı Açısından İncelenmesi (1928-1950)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi EBE. Ankara.

Alpay, M. (1980). Türk Çocuk Edebiyatı. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi.* Sayı: 8-9. ss. 167-184. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi. İstanbul Üniversitesi.

Caymaz, B. (2008). *Türkiye'de Vatandaşlık Resmi İdeoloji ve Yansımaları*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları.

Cunningham, H. (1998). Histories of Cildhood. *American Historical Review*. October 1998, 1195-1208.

Elkind, D. (1999). *Çocuk ve Toplum Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*, (Çev.Demet Öngen), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Franklin, B. (1993). *Çocuk Hakları*, İstanbul: Ayrıntı.

Gelişli, Y. (2008). Türkiye'de Yayımlanan Çocuk Dergilerinin Eğitim Görüşlerinin İncelenmesi, *Türk Halkları Edebiyatı II: Uluslar arası Çocuk edebiyatı Kongresi 1. Kitap*, ss.567-573.

Gurbetoğlu, A. (2006). *II. Meşrutiyet Döneminde Yayımlanan Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Güçlü, M., (2015). Türkiye'de 1950 ve 1980 Yılları Arasında Süreli Yayınlara Yansıyan Mesleki ve Teknik Öğretimle İlgili Konuların Değerlendirilmesi: Mesleki ve Teknik Öğretim Dergisi Örneği, *Turkısh Studıes -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı),* Volume 10/14 Fall 2015, p. 363-386, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9017, ISSN: 1308-2140, ANKARA/TURKEY.

Güçlü, M., ve Şanal, M., (2015). 1950 Ve 1960 Yılları Arasında Türkiye'de Süreli Yayınlara Yansıyan Eğitim Sorunları: Eğitim Dergisi Örneği, *Turkısh Studıes -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic (Prof. Dr. H. Ömer Karpuz Armağanı)*, Volume 10/15 Fall 2015, p. 451-470, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8996, ISSN: 1308-2140, ANKARA/TURKEY.

Gürdal, A. (2004*). Türkiye'de Çocukluğun Değişimi: Çocuk İmgesinin Doğan Kardeş Dergisi Üzerinden Okunması*, Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi SBE. Ankara.

Kridel, C. (Tarihsiz). *General Comments: One Introduction to Documentary Research*. Museum of Education Website. http://www.ed.sc.edu/museum/biography-doc_thoughts.html erişim: 05.12.2015.

May, M.A. (2010). *The Republic and its children: French children's literature:1855-1900*. PhD Thesis. Urbana-Champaign: University of Illinois.

McCulloch, G. (2004). *Documentary research in education, history and the social sciences*. London: RoutledgeFalmer.

Oğuzkan, A.F. (1997). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk edebiyatı*, Ankara: Emel Matbaacılık.

Okay, C. (1999). *Eski Harfli Çocuk Dergileri.* İstanbul: Kitapevi.

Oldfield, A. (2008). Vatandaşlık: Doğal Olmayan Bir Pratik mi?, *Vatandaşlığın Dönüşümü Üyelikten Haklara*, Ayşe Kadıoğlu (Hazırlayan), İstanbul: Metis, ss.93-106.

Pamuk, A. (2014). *Kimlik ve Tarih Kimliğin İnşasında Tarihin Kullanımı*, İstanbul. Yeni İnsan.

Payne, G. and Payne, J. (2004*) Key Concepts in Social Research.* London: Sage Publications.

Şimşek, H. (2001). *XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine,* 151, Web: http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/simsek.htm, Erişim: 25.01.2016.

Şimşek, H. (2002). *Tanzimat ve Mutlakıyet Dönemi Çocuk Dergilerinin Eğitim Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Terkan, N. (2008). *Türkiye'de Popüler Çocuk Dergilerinde Egemen Söylemlerin Kuruluşu*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi SBE. Ankara.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Alabaş, R. – Kamer, S.T. (2016). "Afacan Çocuk Gözü Dergisi ve Çocuğun Vatandaş Olarak Eğitimi / "Afacan Çocuk Gözü" Magazine and the Education of the Child as a Citizen", *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı),* Volume 11/3 Winter 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9273, p. 77-92.